

LITURGIJSKA OBNOVA

Obnova liturgijskog duha i života u kleru ne sastoji se, u smislu liturgijske konstitucije II Vatikanskog sabora, samo u tomu da kler vrši liturgijske funkcije tačno prema rubrikama, savjesno, pažljivo i pobožno. Tako su se liturgijske funkcije redovito vršile i do sada. Ali često je nedostajalo dublje razumijevanje liturgijskih molitava i čina. Stoga traži liturgijska konstitucija u čl. 17 da duhovni život klerikâ bude liturgijski oblikovan, te uzmagnu svete obrede s razumijevanjem shvatiti i u njima sudjelovati. Liturgika se ubuduće ima predavati u svim sjemeništima. Na bogoslovskim fakultetima dobiva liturgika rang *disciplinae principalis*, dok je do sada bila samo *disciplina auxiliaris*. Nastavnici liturgike u sjemeništima i bogoslovskim fakultetima treba da se ubuduće specijalnim studijem na liturgijskim institutima (na pr. u Parizu i Rimu) osposobe za tu službu. Ostali nastavnici bogoslovskih disciplina treba da svoja predavanja povežu s liturgijom, jer izobrazba i odgoj svećeničkih kandidata valja da budu jedinstveni i liturgijski orijentirani (čl. 16). I svećenici koji već vrše dušobrižničku službu u vinogradu Gospodnjem treba da sve potpunije shvaćaju ono što čine u svetim obredima, kako im je to rečeno već kod samoga ređenja (čl. 18). Biskup će, kao veliki svećenik i prvi liturg u svojoj biskupiji, svojim dubokim poznavanjem liturgije, svojom liturgijski usmjerenom pobožnošću i liturgijskim funkcijama u svojoj katedrali prednjačiti ostalom kleru koji mu pomaže u dušobrižničkoj službi (čl. 41, 42).

Za mnoge će biti velika i možda nečuvana novost, često puta izražena u liturgijskoj konstituciji II Vatikanskog koncila, da sve vjernike treba privedi punom, svjesnom i djelotvornom učestvovanju u liturgijskom svetkovanju Crkve. Kroz stoljeća kao da se uvriježilo mišljenje da je liturgija isključiva stvar klera. Ustvari, sama priroda liturgije iziskuje djelotvorno sudjelovanje prisutnih vjernika u liturgijskoj funkciji što je obavlja svećenik, osobito kod svete mise. Na to imadu pravo svi vjernici po sv. krštenju. To im je i dužnost. Svi su Kristovi vjernici izabrani Božji narod i sveto svećeništvo (1 Petr 2, 9; 2, 4—5). Po sudjelovanju u liturgiji vjernici će, kao iz prvog, nepresušnog i potrebitog vrela, crpsti pravi kršćanski duh. Stoga treba da duhovni pastiri u svim svojim dušobrižničkim nastojanjima vjerni-

cima predaju poznavanje liturgije (čl. 14) i da im prednjače svojim ličnim životom u duhu liturgije (čl. 18, 19).

Kako ćemo vjernike približiti liturgiji, kad se ona vrši na njima nerazumljivom jeziku, kad su liturgijski čini i simboli, a često i molitve, nerazumljivi i strani današnjim vjernicima? Kako će vjernici, uza sve to, djelatno sudjelovati u liturgiji usklicima, odgovorima, psalmima, antifonama, kanticima i činima u smislu čl. 30?

Nakon dugih rasprava, u koje su zahvatili i neki naši biskupi, koncil je velikom većinom stao na stanovište da u »latinskim obredima« treba ostati latinski jezik, ukoliko ne postoji posebno pravno stanje, kao što je na pr. kod nas. Možda nije slučajno ni nevažno da liturgijska konstitucija u čl. 36, koji govori o liturgijskom jeziku, ne primjenjuje riječ *privilegium*, nego izraz *ius particulare*. Paragraf 1 čl. 36 tako je formuliran upravo nakon intervencije naših biskupa iz Dalmacije. Izraz »latinski obredi« odnosi se na one obrede koji se vrše latinskim jezikom, t. j. rimski, mozarapski, lionski, milanski obred. Tako se u »latinskoj Crkvi« (kan. 1. CIC) liturgija vrši »latinskim obredom«, premda se kod nas liturgija po rimskom obredu vrši na staroslavenskom i živom hrvatskom jeziku. U nedostatku prikladnijeg izraza nađen je ovaj — možda privremeni — izlaz iz situacije koja je nastala u sukobu ekstremnih tendencija i stvarnosti. Ostali paragrafi čl. 36, u smislu čl. 22 § 2, širom otvaraju vrata primjeni živog narodnog jezika u liturgiji; kod dijeljenja sv. sakramenata i u celebraciji sv. mise. U čitavoj Crkvi, a ne samo izuzetno u ovoj ili onoj biskupiji ili pokrajini. Prema tomu može se opravdano zaključiti da u budućnosti, kad bude u život proveden § 2—4 čl. 36, ne će više biti riječ o »latinskim obredima«, nego — možda — rimskom, ambrozijskom, mozarapskom, galikanskom.

U svakom slučaju članom 36 konstitucije (§ 2—4) legaliziran je prodor živog narodnog jezika u liturgiju, uključivši i celebraciju sv. mise.¹⁾ Osobito u čitanjima Sv. Pisma, »zajedni-

¹⁾ Latinski jezik ostaje i dalje nezamjenjiv element u životu i upravi Crkve i u liturgiji. Bogoslovski je studij velikim dijelom nezamisliv bez dobrog poznavanja latinskog (i grčkog) jezika. Crkveno pravo i crkvena uprava služi se (ponajviše) latinskim jezikom. Ipak se ne može poreći ni važnost, pa i potreba, primjene narodnih ili današnjih međunarodnih jezika ni u bogoslovskom studiju ni u crkvenoj upravi. Kako će »kerigmatska teologija« biti

čkoj molitvi« koja se ponovno uvodi, u onim dijelovima mise »koji spadaju na vjernike« (čl. 54). Prema prilikama i potrebama i više još, kako to zaključi regionalni episkopat u sporazumu sa Sv. Stolicom (čl. 54/3 u vezi sa čl. 40). Liturgijska konstitucija ne upotrebljava za živi narodni jezik latinski izraz *lingua vulgaris* koji se do sada obično upotrebljavao, nego blaži i prikladniji *lingua vernacula*, izbjegavajući naziv *lingua nationalis*. Uvodi se, dakle, u liturgiju, pa i u celebraciju sv. mise, dvojezičnost: ono što spada na vjernike može se moliti i pjevati na živom narodnom jeziku, a ono što spada na misnika i kler ostaje, u principu, latinski. Tako je vjernicima omogućeno da čuju čitanja Sv. Pisma u misi na svom narodnom jeziku i da na isti način liturgijskim usklicima, odgovorima, psalmima, antifonama, kanticima aktivno sumjeluju u liturgiji i u sv. misi.

Suočen sa činjenicom da liturgijski tekstovi, simboli i čini današnjih liturgijskih knjiga rimskog obreda nisu uvijek lake shvatljivi vjernicima (pa ni svećenicima) našega doba, jer su nastali u sasvim drugim prilikama pred mnogo stoljeća, drugi Vatikanski koncil daje u čl. 21—40 direktive za što skoriju reviziju svih liturgijskih knjiga, obrazaca, tekstova i obreda. Nove liturgijske knjige treba da omoguće vjernicima da skupno, zajedno sa svećenikom, djelatno i s razumijevanjem u punoj mjeri sudjeluju u liturgijskim funkcijama, osobito u

predavana i sastavljena nego na narodnom jeziku? Ne upućuje li Papa sve češće svoja pisma i poruke i na internacionalnim, pa i na nacionalnim jezicima? U ekumenskim razmjerima stvarnost je potisnula latinski jezik u pozadinu. Načelo djelotvornog učestvovanja vjernikâ u liturgiji, kao bitnog elementa kršćanskog života, sve će više sužavati funkciju i opseg latinskog jezika u liturgiji. Jer vjernici nigdje više ne vladaju latinskim jezikom i nikad više ne će njime vladati. Vjerojatno će svećenici »latinskih obreda« u »latinskoj Crkvi«, kako se izražava konstitucija, uopće govoreći, moliti časoslov latinski. U misalu i pontifikalu bit će s vremenom latinski vjerojatno samo ono što celebrant — *in missis et functionibus cum populo* — moli u svoje lično ime. K tomu, možda, misni kanon, premda postoje ozbiljni razlozi da bi i vjernici trebali čuti i razumjeti predslavlje i konzekraciju. U svakom slučaju Crkvi je opet namijenjena časna zadaća da spasi latinski (i grčki) jezik od zaboravi, kao što je za seobe naroda i kasnije spasila klasičnu kulturu. Zato i opća Crkva i svaka pojedina biskupija treba da mnogo više pažnje posveti njegovanju latinskog (i grčkog) jezika nego je to bilo u posljednje vrijeme. U tu je svrhu Pavao VI svojim *Motu proprio* »*Studia latinatatis*« od 22. II. 1964, i u tomu stupajući tragom Ivana XXIII, osnovao u Rimu viši institut za studij latinskog jezika.

sv. misi. Zato treba da nova redakcija liturgijskih knjiga i u rubrikama označi one dijelove koji spadaju na vjernike (čl. 31). Propisom čl. 28 riješena je neprilika koja je nastajala uslijed toga što je do sada bilo propisano da se poslanica i evanđelje čita i pjeva najprije latinski, onda na narodnom jeziku, gdje je to bilo dozvoljeno, kao na pr. kod nas. Čl. 28 određuje da u liturgijskim funkcijama svatko, i celebrans i vjernik, kad vrši liturgijsku službu, čini samo ono što na njega spada prema prirodi same stvari i prema liturgijskim propisima. To znači da ubuduće misnik ne će trebati recitirati one dijelove koji spadaju na vjernike, ni ono što vjernicima naviješta đakon i subđakon.

Direktive II Vatikanskog koncila o reviziji i što skorijem novom izdanju liturgijskih knjiga odnose se i na izdanja liturgijskih knjiga koja su nedavno izašla. Sve će to biti liturgijske knjige izdane *ex decreto Concilii Vaticani II*. Do sada izašla novija izdanja ne odgovaraju zahtjevima II Vatikanskog koncila o liturgiji. To su dobronamjerni pokušaji uskoga kruga rubricista i ponekog liturgičara da se nešto učini još prije koncila. Možda i zato da se svršenim činom spasi što je moguće više zastarjelih rubrika i obreda. Liturgijska konstitucija II Vatikanskog koncila uvodi svojim direktivama mnogo dublje promjene koje zahvaćaju čitav obredni tekst, obredne čine i obredni sustav liturgijskih knjiga.

Koje promjene zahtijeva liturgijska konstitucija u liturgijskim knjigama?

Do sada su redaktori liturgijskih knjiga uglavnom išli za tim da — koliko im je bilo moguće — prema starijim izdanjima i rukopisima sačuvaju što više tradicionalnih tekstova i obreda, uz dodatke novih svetkovina. Tako je nastao današnji *Breviarium i Missale Romanum*, Sv. Pijo V. ističe u svojoj konstituciji »*Quod a Nobis*« od 7. VII. 1568. kojom uvodi i propisuje *Breviarium Romanum* da se redaktori brevijara nisu udaljili »*ab antiquis Breviariis nobilium Urbis Ecclesiarum, ac Nostrae Vaticanae Bibliothecae*« i da su u svom poslu slijedili neke ozbiljne pisce iz ovog područja. Isto tako naglasuje sv. Pijo V. u konstituciji »*Quo primum*« od 14. VII. 1570. da su učeni muževi, uspoređujući stare rukopise koji se nalaze u Vatikanskoj biblioteci i drugdje, i oslanjajući se na stare pisce, svojom redakcijom »*ad pristinam Missale ipsum sanctorum Patrum normam ac ritum restituerunt*«. I liturgijska konstitucija želi, doduše, da se u sv. misi »*ad pristinam sancto-*

rum Patrum normam» opet uredi neke stvari koje su vremenom ispale, ali dodaje: »prout opportuna vel necessaria videantur«. Ne prekida se s tradicijom. Nasuprot: želi se sačuvati zdrava predaja, ali tako, da bude otvoren put i opravdanom napretku. Zato reviziji liturgijskih knjiga koje će biti izdane *ex decreto Concilii Vaticani II*, treba prethoditi savjestan teološki, povjesni i pastoralni studij (čl. 23). Pastoralni aspekt nove redakcije liturgijskih knjiga nije samo novi momenat što ga je u obnovu liturgije unio II Vatikanski koncil, to je i polazna tačka odredaba i direktiva liturgijske konstitucije. Novo je i to da čl. 25, saglasno s § 2 čl. 22, redakciju liturgijskih knjiga ne pridržava isključivo Sv. Stolici, nego određuje da se redakcija novih liturgijskih knjiga, kako ih je zacrtao sam koncil, imade izvršiti »peritis adhibitis et Episcopis consultis ex diversis orbis regionibus«.

Revizija Rmskog misala treba ići za tim da sv. misa, i po svojim obredima, postigne pun pastoralni uspjeh (čl. 49). Red mise treba u svim svojim dijelovima biti jasniji i bolje povezan. Obredi treba da budu jednostavniji. Udvostručenja i kasnije suvišne dodatke valja odstraniti. Vjernicima treba omogućiti i olakšati djelatno sudjelovanje u sv. misi (čl. 50).²⁾ U određenim

²⁾ Pojednostavniti i riješiti udvostručenja treba prije svega Ordinarij mise. Uvođenjem t. zv. »malog kanona« (prikazanja) nastalo je udvostručenje koje znatno produžuje trajanje mise i ujedno otežava pravilno razumijevanje. »Mali kanon« anticipira i udvostručuje prikazanje izraženo u Činu mise služeći se izrazima koji nisu uvijek lako razumljivi. A i njihovo tumačenje nije tako jednostavno. Tropi u *Kyrie eleison* i *Ite missa est* nisu produžili trajanje pjevane mise (jer samo se o njoj radi): dugački je melismatički napjev naprosto pretvoren u monosilabički iste dužine. Tropi nisu otežali ni razumijevanje misnog obreda. Samo su prikladnim tekstom ispunili sadržajnu prazninu dugačke glazbene melodije na jednom vokalu ili slogu. Tropi su strani element u rimskom obredu i rimski ih misal ne pozna. Sekvencije, kako ih bilježi rimski misal, nisu neki štetan ili suvišan ukras koji bi zamračivao ono što je bitno u misi. Sekvencije u rimskom misalu ne ruše liturgijski stil i ne unose poteškoću u razumijevanje i preglednost svetog čina. Jedino sekvencija *Dies irae* kao da ne spada u okvir misnog obrasca za pokojne koji govori o pokoju duša preminulih i o božjoj blagosti, dok je *Dies irae* izraz straha i trepeta pred strašnim Suce. Današnji završetak »pie Iesu Domine dona eis requiem« prekida viziju posljednjeg suda u Savonarolinu i Michelangelovu konceptu i nastoji, doduše samo verbalno, prilagoditi ovu sekvenciju misi za pokojne. Ni za čitanja Sv. Pisma u sv. misi i u liturgiji ne bi se moglo reći da su, uopće uzevši, svojim brojem otežali shvaćanje liturgijskih čina. Slučajevi odveć velikog broja,

slučajevima i prema procjeni mjesnog Ordinarija može se, izuzetno, primiti sv. pričest pod objema prilikama (čl. 55) i koncelebrirati prema novom obredu što ga valja uvrstiti u Rimski pontifikal i misal (čl. 57, 58).

U obredniku valja provesti reviziju obreda krštenja (čl. 64—70), potvrde (čl. 71), sakramenta pokore (čl. 72), bolesničke pomasti (čl. 73—75), sakramenta ženidbe (čl. 77, 78), blagoslovinâ (čl. 79), sahrane odraslih i djece (čl. 81, 82). Blagoslov zaručnice ima ubuduće da naglasi jednaku dužnost vjernosti obaju zaručnika. Obred sahrane odraslih vjernika treba da jasnije izrazi uskrsni značaj kršćanske smrti. Misama za pokojne treba dodati misu za umrlu dječicu kao sastavni dio njihove sahrane.

I Pontifikal treba preurediti. Naročito se spominje revizija obreda ređenja (čl. 76), sv. potvrde (čl. 71) i posvete djevičâ (čl. 80).

Reformi Časoslova namijenjena je čitava IV glava konstitucije (čl. 83—101). Novi časoslov imade dvije stožerne molitve: *Laude* kao jutarnju i *vespere* kao večernju molitvu. Novo uređeni *matutin* moći će se moliti u svako doba dana. *Prima* otpada; a od ostalih malih hora može svatko, izvan kora, izabrati onu koja najbolje odgovara vremenu kada je moli (čl. 89). Psalmi ne će u novom časoslovu biti tako raspoređeni da bude čitav psalterij izmoljen u jednoj sedmici, nego u jednom većem razmaku vremena. Novi prijevod psalama treba usavršiti (čl. 91). Čitanja Sv. Pisma bit će opsežnija, čitanja sv. otaca bolje izabrana. Životopisi svetaca imadu se kritički obraditi (čl. 92). Himnima treba, koliko je to moguće, vratiti prvotni oblik i iz njih odstraniti sve što podsjeća na mitologiju (čl. 93). Za Časoslov ostaje u principu obvezatan latinski jezik, ali biskup radi veoma važnih razloga može kleriku dozvoliti

prevelike dužine i neoportunisti, nisu u rimskom misalu tipični, nego sasvim izuzetni. Danas se ide za tim da se, barem u nekim misama, prije poslanice ponovno uvede i čitanje iz st. zavjeta. I kod sakramenata i blagoslovina novi će se obred oslanjati na Sv. Pismo. Prekidanje s praksom udvostručenja i utrostručenja blagdana aktuelno je i poslije najnovijih mjera u tom pogledu. U preorijentaciji liturgijskih knjiga, kako je traži liturgijska konstitucija, nisu toliko važni i potrebni ni zornost ni skraćivanje obreda, koliko jasnoća i jednostavnost, djelimična primjena živog narodnog jezika i aktivno učestvovanje prisutnih vjernika u liturgijskim molitvama i činima.

da moli Časoslov preveden na narodni jezik (čl. 101 § 1). Prijevodom Časoslova, ako je odobren, mogu se služiti i redovnice u koru kad im to dozvoli nadležni starješina.

(Svršit će se)

Dr Dragutin Kniewald

JOŠ JEDNA AKTUALNA ZADAĆA KATOLIČKOG LAJIKATA

Nijedna, možda, shema sa II. vatikanskog koncila nije naišla na onako jednodušno odobravanje i saborskih otaca i čitava katoličkog svijeta, kao shema o mjestu, ulozi, zadatcima, pravima i dužnostima lajikata u suvremenoj Crkvi. Univerzalno iskustvo Crkve, u ova moderna vremena, katolički »sensus communis«, unaprijed je dokazao, »ad evidentiam«, njezinu opravdanost i aktualnost. Ne možemo, naprosto, dalje u crkvenom životu, bez šireg, aktivnijeg, odgovornijeg, učešća lajika.

Teorija je tu, u principu, zauvijek pročišćena. Puno je aktualnije, da je provedemo u praksu. A na to, izgleda, nijesmo baš puno pripremljeni došadašnjim našim tradicijama: barem onima posljednjih stoljeća. Nerado smo gledali, da se lajici miješaju u »naše poslove«: crkvene, svećeničke, pastoralne. Nijesmo im dali puno govoriti. A još smo ih manje slušali. Savjete, sugestije, kritike, s lajičke strane smatrali smo, ako već ne pobunom protiv našega zakonitoga auktoriteta, a ono barem nametljivom pretencioznošću.

Sada nam je red to revidirati. Pa bilo nam pravo, bilo krivo. Crkva nam je dala normativne načelne instrukcije i opće direktive. A sada treba za to potražiti i najbolji konkretni način i formu. Valja i vjernome puku, i svjetovnjacima — osobito svjetovnjačkoj inteligenciji — dati priliku da kažu što misle o praktičnim problemima crkvenog života na terenu. Da iznesu svoja osjećanja, zapažanja, želje, prijedloge. Valja ih konzultirati i pitati za mišljenje.

Poslije sabora bit će stvari i u tom pogledu jasnije. Sigurno će sabor koješta i konkretizirati, barem u općim crtama. A dotle se moramo snalaziti kako znamo.

Nama se čini da naši, barem inteligentniji, lajici — i muškarci i žene — ne bi trebali čekati da ih se na to formalno pozove i da ih se izrijeком pita; da ih najprije netko ponudi